

การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน*

Research on Opinions on Sustainable Grassroot
Economic Development Policy

กาญจนา รอดแก้ว¹
Kanchana Roadkaew²
ภูชงค์ เสนานุช³
Puchong Senanuch⁴
รณรงค์ จันไต่⁵
Ronnarong Jundai⁶

บทคัดย่อ

การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยศึกษากลุ่มที่ดำเนินงานด้านเกษตรแปรรูปในชุมชน ด้านการท่องเที่ยวชุมชน และด้านอุตสาหกรรมชุมชน เป็นการศึกษาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มีผลการศึกษาดังนี้ 1) การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก พบว่า 1.1) ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีผลต่อความสำเร็จ ได้แก่ ด้านวัฒนธรรมชุมชน และด้านสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น กิจกรรมกระตุ้นเศรษฐกิจ การส่งเสริมนวัตกรรมชุมชน

บทความนี้

Received
26 มกราคม 2564

Revised
18 มีนาคม 2564

Accepted
23 มีนาคม 2564

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน สนับสนุนโดยสถาบันพระปกเกล้า

¹ อาจารย์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ดร.)

² Lecturer, Faculty of Social Administration, Thammasat University (Ph.D)

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ดร.)

⁴ Assistant Professor, Faculty of Social Administration, Thammasat University (Ph.D)

⁵ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

⁶ Assistant Professor, Faculty of Social Administration, Thammasat University

1.2) ปัจจัยภายในที่มีผลต่อความสำเร็จ ได้แก่ ผู้นำชุมชน และทุนชุมชน 1.3) กระบวนการดำเนินงาน ได้แก่ การสื่อสารสร้างการรับรู้เพื่อความยั่งยืน การสร้างองค์ความรู้จากชุมชนและการส่งเสริมความรู้เพื่อประโยชน์ในการต่อยอด 1.4) ผลผลิตจากการดำเนินงาน ได้แก่ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การมีรายได้เพิ่ม การกระจายรายได้ในชุมชน และคนในชุมชนมีความสุข 2) แนวทางการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน มีดังนี้ 2.1) การส่งเสริมปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก ได้แก่ นโยบายการพัฒนาและส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ การวิจัยและพัฒนานวัตกรรม การส่งเสริมความรู้และกิจกรรมกระตุ้นเศรษฐกิจ 2.2) การส่งเสริมปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ทุนชุมชน และการพัฒนาและต่อยอดกิจกรรม 2.3) การส่งเสริมกระบวนการดำเนินงาน ได้แก่ การสื่อสารสร้างการรับรู้อย่างยั่งยืน และการส่งเสริมองค์ความรู้เพื่อการใช้ประโยชน์ 2.4) การกำหนดเป้าหมายผลผลิตจากการดำเนินการ ได้แก่ การสร้างอาชีพ สร้างรายได้ ส่งเสริมความสัมพันธ์ในชุมชน เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง และคนในชุมชนมีความสุข 2.5) มาตรการสร้างแรงจูงใจ ได้แก่ การจัดหลักสูตรเพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะ การส่งเสริมการรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่าย และการสร้างอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ชุมชน

คำสำคัญ: การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก, การพัฒนาอย่างยั่งยืน, เกษตรแปรรูปในชุมชน, การท่องเที่ยวชุมชน, อุตสาหกรรมชุมชน

Abstract

The objectives of the research on opinions on sustainable grassroots economic development policy are to conduct research on opinions on sustainable grassroots economic development policy and to propose guidelines on promoting sustainable grassroots economic development. The research is conducted using quantitative and qualitative methods on community-based groups operating on processed agriculture, on community tourism and on community agriculture. The research results are as follow: 1) research on opinions on sustainable grassroots economic development policy has found that 1.1) external factors affecting success include community culture and current events such as economic-driven activities, community culture promotion; 1.2) internal factors affecting success include community leaders and community capitals; 1.3) process of operation includes sustainable awareness communication, building community-based knowledge and knowledge promotion for development; 1.4) operation output includes community relationship, more income, income distribution within the community and community members are happy; 2) guidelines on promoting sustainable grassroots economic development which are 2.1) promoting external factors including development and promotion policy from public sector agencies, research and development on culture, promoting knowledge and economic-driven activities; 2.2) promoting internal factors including innovation development, knowledge promotion and economic-driven activities; 2.3) promoting process of operation including sustainable awareness communication and promoting knowledge for utilization; 2.4) setting operation output goals including creating jobs, creating income, promoting community relationship, strengthening community economy and community members are happy; 2.5) methods on creating motivation including course on knowledge and skill building, promoting group formation and networking, and creating community-based product identity.

Keywords: grassroots economic development, sustainable development, processed agriculture in community, community tourism, community industry

บทนำ

ปัจจุบันหลายประเทศได้มุ่งเน้นการดำเนินนโยบายด้านการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับฐานราก เพื่อให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นและหลุดพ้นจากความยากจน โดยอาจใช้รูปแบบวิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise) วิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ซึ่งมีเป้าหมายในการสร้างผลกำไร หรือผลประโยชน์เพื่อสังคม โดยใช้รูปแบบการทำงานของธุรกิจเพื่อเชื่อมภาคธุรกิจและภาคสังคมเข้าด้วยกัน ทั้งนี้การพัฒนาเศรษฐกิจในระดับฐานรากยังถือเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals – SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ ที่กำหนดเป้าหมายสำคัญประการหนึ่ง คือ การมุ่งขจัดความยากจนทุกรูปแบบ

สำหรับประเทศไทย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในหมวดที่ 16 ว่าด้วยการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ ได้กำหนดให้สร้างกลไกเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมรวมถึงการสร้างกลไกเพื่อเพิ่มโอกาสในการทำงานและการประกอบอาชีพของประชาชน และการกำหนดยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ในยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม โดยกำหนดไว้ในประเด็นที่ 4.1 เรื่องการลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในทุกมิติ ซึ่งจะต้องมีการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจฐานราก โดยเน้นระบบจัดการตนเองของเกษตรกร และมีกลไกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากเพื่อให้เกษตรกรเข้าถึงฐานทรัพยากร การวิจัยความรู้ ทั้งทางด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อพัฒนาการผลิต ตลอดจนเพิ่มช่องทางการตลาด ที่สำคัญในแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ยังกำหนดประเด็นที่ 16 เรื่อง เศรษฐกิจฐานราก โดยมองว่าการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนา

และยกระดับเศรษฐกิจของประเทศไทย ให้เป็นประเทศที่มีรายได้สูงและมีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง ทั้งนี้การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากมุ่งเน้นไปที่การส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง และมีศักยภาพในการแข่งขันและพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน และลดความเหลื่อมล้ำ

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) ซึ่งเป็นแผนแม่บทที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องนำแผนแม่บทไปสู่การปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทย มีความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยมีการกำหนดแนวทางการพัฒนา แผนงาน โครงการที่สำคัญเพื่อเป็นกรอบในการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาประเทศที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ในแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นเศรษฐกิจฐานราก เป็นการดำเนินการที่สำคัญในการพัฒนาและยกระดับประเทศให้เป็นประเทศรายได้สูง มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง เป็นการวางรากฐานที่มั่นคงให้กับเศรษฐกิจไทยในอนาคต โดยการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการแข่งขัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการยกระดับมาตรฐานการครองชีพและความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และความไม่เสมอภาคตามเป้าหมายการพัฒนาของยุทธศาสตร์ชาติ โดยเฉพาะด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม เพื่อให้ทุกคนได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม โดยการพัฒนาและส่งเสริมการสร้างมูลค่าสินค้าเกษตรเพื่อสร้างรายได้ให้เกษตรกร การส่งเสริมวิสาหกิจเริ่มต้นและวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย 2 แผนย่อย ได้แก่ การยกระดับศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ และการสร้างสภาพแวดล้อมและกลไกที่ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ดังนี้

1. แผนย่อยการยกระดับศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ เน้นการเพิ่มพูนองค์ความรู้และทักษะในการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจของเกษตรกรแรงงานทั่วไป และกลุ่มประชากรที่มีรายได้น้อยและไม่มั่นคงให้เป็นผู้ประกอบการ ผ่านการสนับสนุนการช่วยเหลือทางวิชาการต่างๆ เพื่อสร้างเสริมองค์ความรู้และทักษะที่สำคัญและจำเป็นในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า เพื่อยกระดับ และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและก่อให้เกิดการสร้างรายได้ได้ด้วยตนเอง รวมถึงการบริหารจัดการหนี้สินครอบคลุมทั้งหนี้ในระบบและนอกระบบ เพื่อการแก้ไขปัญหาหนี้สินอย่างยั่งยืน และการใช้ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม มายกระดับห่วงโซ่อุปทานให้เป็นห่วงโซ่คุณค่าที่สามารถก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนได้อย่างเป็นธรรม มีแนวทางการพัฒนา ได้แก่

- 1) เสริมสร้างองค์ความรู้และพัฒนาทักษะให้กับกลุ่มผู้มีรายได้น้อย เพื่อยกระดับสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ โดยสร้างโอกาสและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและความรู้ ทั้งทางด้านเทคโนโลยี การจัดการ การบริหารจัดการความเสี่ยง และการตลาด มีทักษะต่างๆ ที่สอดคล้องและจำเป็นต่อการยกระดับเป็นผู้ประกอบการ มีความรู้ความเข้าใจด้านบัญชีการผลิต การควบคุมต้นทุน การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต จัดการคุณภาพ และมาตรฐานผลผลิตของตนให้สามารถมีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ สามารถเชื่อมโยงและผสมผสานบูรณาการองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับองค์ความรู้ที่สร้างขึ้นใหม่มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับภูมิสังคมของชุมชน ที่ครบวงจร ครอบคลุมทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยยึดแนวหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ 2) บริหารจัดการหนี้สินอย่างยั่งยืน โดยการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินให้กับประชากรที่มีรายได้น้อยผ่านการส่งเสริมการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและส่งเสริมความรู้ และวินัยทางการเงิน การจัดทำบัญชีครัวเรือน นำไปสู่

การออมเพื่อเป็นทุนและหลักประกันในการลงทุน พัฒนามาตรการแก้ปัญหาหนี้สินนอกระบบอย่างยั่งยืนและปรับโครงสร้างหนี้ให้สอดคล้องกับศักยภาพในการชำระหนี้เพื่อป้องกันหนี้เสียที่อาจส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือในการขอสนับสนุนแหล่งทุน

2. แผนย่อยการสร้างสภาพแวดล้อมและกลไกที่ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เน้นส่งเสริมการรวมกลุ่มในรูปแบบที่มีโครงสร้างกระจายรายได้ ทั้งวิสาหกิจชุมชน สหกรณ์ และวิสาหกิจเพื่อสังคม การพัฒนาช่องทางการตลาดและเครือข่าย เพื่อให้เกิดการจัดการกลไกการตลาดครบวงจรในรูปแบบการค้าที่เป็นธรรม รวมถึงการสร้างกติกาก่อให้เกิดโครงสร้างกระจายรายได้ให้กับเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม การส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งทุนและทรัพยากรต่างๆ ที่จำเป็น และการบริหารจัดการกลไกต่างๆ เพื่อให้เศรษฐกิจชุมชนมีทุนในการพัฒนาการสินค้าและยกระดับเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ รวมถึงการส่งเสริมสถาบันการเงินชุมชนให้มีบทบาทในการดูแลให้คำแนะนำในการจัดการหนี้สิน มีแนวทางการพัฒนา ได้แก่

- 1) ส่งเสริมและพัฒนากลไกและโครงสร้างดูดซับมูลค่าทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้กลับสู่ชุมชน เพื่อสร้างการเติบโตและการหมุนเวียนของเศรษฐกิจฐานรากผ่านการรวมตัวของสมาชิก ในชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่างๆ อาทิ สหกรณ์ ร้านค้าชุมชน วิสาหกิจชุมชน และวิสาหกิจหรือกิจการเพื่อสังคมที่ส่งเสริมการถือหุ้นโดยสมาชิกในชุมชน เพื่อให้ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นตกกลับสู่สมาชิก รวมทั้งการพัฒนาช่องทางและศูนย์กลางตลาดสินค้าชุมชน โดยครอบคลุมถึงช่องทางตลาดออนไลน์และช่องทางตลาดอื่นๆ
- 2) ส่งเสริมให้มีนวัตกรรมทางการเงินเพื่อสนับสนุนแหล่งทุนให้กับเศรษฐกิจชุมชน อาทิ ตลาดทุนในการทำหน้าที่เป็นกลไกในการจัดสรรทรัพยากรด้านเงินทุน เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ระดมเงินทุนและผู้ลงทุนผ่านเครื่องมือทางการเงินที่หลากหลายที่สามารถพัฒนา

ขึ้นให้มีความเหมาะสมกับความต้องการระดมทุน ในจำนวน เงื่อนไขเวลา และต้นทุนที่เหมาะสมกับ ความต้องการของ ผู้ระดมเงินทุนและชุมชน รวมทั้ง ส่งเสริมให้มีกลไกการเปิดเผยข้อมูลและกลไกราคา ที่สามารถช่วยให้ชุมชนสามารถระดมเงินทุนที่เหมาะสม กับความต้องการ พัฒนาระบบกำกับ/ระบบมาตรฐาน บัญชี การใช้รูปแบบสินเชื่อบุคคลใหม่ๆ ที่เหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของเศรษฐกิจชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมให้ธนาคารเฉพาะกิจที่มีอยู่ในปัจจุบัน สามารถยกระดับเป็นพี่เลี้ยงสนับสนุนด้านเงินทุน และบริหารสภาพคล่อง และ 3) พัฒนากลไกการใช้ ประโยชน์ที่ดินสาธารณะ โดยการพัฒนารฐานข้อมูลที่ดิน ให้มีความครอบคลุมทั่วประเทศ โดยแยกตามประเภท การใช้ประโยชน์ ผู้ครอบครอง ที่มีความทันสมัย โดยให้ เป็นข้อมูลสาธารณะที่เปิดเผยและสามารถสืบค้นได้ พัฒนากลไกเพื่อทำหน้าที่รับฝากที่ดิน จากเอกชนและ นำมาหมุนเวียนสร้างประโยชน์โดยให้ผู้มีรายได้น้อย รวมทั้งปรับระบบการบริหารจัดการที่ดินของรัฐทั้งใน เขตปฏิรูปที่ดิน พื้นที่ป่าเสื่อมโทรม และที่สาธารณะ เพื่อให้เกิดผลผลิตภาพของการใช้ประโยชน์ที่ดินที่สูงขึ้น (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562, น. 271-281)

แนวคิดเศรษฐกิจฐานราก ประเวศ วะสี (2558, น. 1-27) กล่าวถึง “เศรษฐกิจฐานราก” ว่าเป็นฐานของ ประเทศถ้าฐานแข็งแรงรองรับประเทศทั้งหมดให้ มั่นคง ถ้าเศรษฐกิจฐานรากกับเศรษฐกิจมหภาคเชื่อมโยง อย่างเกื้อกูลกันจะเกิดการพัฒนารูปแบบอย่างบูรณาการ สมดุล ยั่งยืนและก้าวหน้า ความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก อยู่ที่การมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่และความเข้มแข็งของ วิสาหกิจชุมชน ซึ่งสัมมาชีพและวิสาหกิจชุมชนอาจมีได้ ดังนี้ 1) เศรษฐกิจฐานชุมชนเกษตรกรรม 2) การแปรรูป อาหารและความเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์อาหาร 3) อุตสาหกรรมชุมชน ตลาดชุมชน วิสาหกิจชุมชน 4) การท่องเที่ยวชุมชน 5) พลังงานชุมชน 6) ธนาคาร

ต้นไม้ 7) การแพทย์แผนไทยและสมุนไพร 8) การมี วิชาช่างเต็มทั้งตำบล 9) สถาบันการเงินของชุมชนระดับ ตำบล 11) ระบบข่าวสารชุมชน นอกจากนี้สถาบัน พัฒนาองค์กรชุมชน (2559, น. 19-23) กล่าวถึง “เศรษฐกิจฐานราก” ว่าเป็นระบบเศรษฐกิจของชุมชน ท้องถิ่น ที่สามารถพึ่งตนเองภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงที่มีการช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิด การพัฒนาด้านอื่นๆ ในพื้นที่ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ อย่าง เข้มแข็งและยั่งยืน ทั้งนี้องค์ประกอบสำคัญของเศรษฐกิจ ฐานรากที่เข้มแข็ง ประกอบด้วย 1) มีการรวมกลุ่ม 2) มีการจัดการระบบการเงินของชุมชน 3) มีระบบ การจัดการทุนชุมชนที่ครอบคลุมทุนทางสังคม ทุนคน ฟื้นฟูทรัพยากร 4) มีระบบข้อมูลที่ทันสมัยรอบด้านทั้ง ภายในและภายนอก 5) มีระบบการผลิตของชุมชน ทั้งขั้นพื้นฐานและก้าวหน้า 6) สร้างความร่วมมือใน ทุกระดับและทุกมิติ เพื่อให้เกิดความร่วมมือให้บรรลุ เป้าหมายและสัมพันธภาพที่ดี 7) มีระบบการอยู่ร่วมกัน 8) มีคุณธรรม จริยธรรม 9) มีความเป็นเจ้าของร่วมกัน 10) คนในพื้นที่ของชุมชนสามารถมีส่วนร่วม

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางของ ยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อสร้างโอกาสและความเสมอภาค ทางสังคมได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์เน้นตอบโจทย์ การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำทาง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อให้การเติบโตของ ประเทศเป็นการเติบโตที่ยั่งยืน ผ่านการส่งเสริม เศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการแข่งขัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งจะ ช่วยก่อให้เกิดการยกระดับมาตรฐานการครองชีพและ ความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น โดยทุกคน ได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

ดังนั้นเศรษฐกิจฐานรากจึงเป็นเศรษฐกิจของชุมชน ที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม

วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชน ก่อให้เกิดความร่วมมือ เกิดโอกาส เกิดสัมพันธภาพที่ดีในชุมชน มีการรวมกลุ่ม มีระบบการบริหารจัดการ และความเอื้ออาทรต่อกัน เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก จึงเป็นการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ เพื่อพัฒนาคุณภาพคน และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยมีเป้าหมายคือ เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนมีความสุข และมีรายได้เพิ่ม ภายใต้การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นเข็มทิศ มุ่งเน้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในชุมชนให้มีการพัฒนาไปทั้งระบบ มีความต่อเนื่อง และมีความสมดุลทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม และสามารถสร้างรายได้ที่ยั่งยืนให้แก่ชุมชนได้ เช่น การส่งเสริมอุตสาหกรรมในชุมชน การส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน และการส่งเสริมเกษตรแปรรูปโดยชุมชน เป็นต้น

ในปัจจุบันมีการดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในหลายพื้นที่ซึ่งอาจดำเนินการในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน กลุ่มในชุมชน หรือรูปแบบอื่นๆ อีกทั้งที่ผ่านมายังได้มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในหลายด้าน ทั้งด้านการส่งเสริมอุตสาหกรรมในชุมชน การส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน และการส่งเสริมเกษตรแปรรูปโดยชุมชน การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก การส่งเสริม การสนับสนุนการพัฒนา การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการผลิต การตลาด การจำหน่ายสินค้าและบริการของวิสาหกิจชุมชน ผู้ประกอบการ และชุมชนให้มีความเข้มแข็ง มีการเติบโตอย่างยั่งยืน ตลอดจนวิเคราะห์สังเคราะห์ เสนอแนวคิด กลไก และวิธีการที่เหมาะสมในการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อสรุปและข้อเสนอแนะในการสร้างและพัฒนารูปแบบ

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้ประสบความสำเร็จตามยุทธศาสตร์ชาติ

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน
2. เพื่อเสนอแนวทางในการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในด้านเกษตรแปรรูปในชุมชน ด้านการท่องเที่ยวชุมชน และด้านอุตสาหกรรมชุมชน

วิธีการศึกษา

มีขอบเขตและวิธีการศึกษา ดังนี้

ด้านเนื้อหา การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นการศึกษาการดำเนินงานของแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) ประเด็นเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งเป็นแม่บทที่มีการกำหนดแนวทางการพัฒนาแผนงาน โครงการที่สำคัญ โดยแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติในประเด็นเศรษฐกิจฐานราก ประกอบด้วย 2 แผนงาน ได้แก่ การยกระดับศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ และการสร้างสภาพแวดล้อมและกลไกที่ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก มีประเด็นในการศึกษา ดังนี้

1. ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก ได้แก่ นโยบายของรัฐ กฎระเบียบ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและส่งเสริมดำเนินงาน นโยบายการพัฒนาและการส่งเสริม การสนับสนุนการดำเนินงานด้วยเทคนิค วิธีการต่างๆ การส่งเสริมอัตลักษณ์ องค์กรความรู้ ภูมิปัญญาชุมชน และการส่งเสริมและพัฒนาที่สอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์

2. ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ ทุนชุมชน การใช้ทุนชุมชนเพื่อการพัฒนา กลุ่ม ผู้นำชุมชน การรวมกลุ่มและเครือข่าย การเชื่อมโยงกับกลุ่มและองค์กรอื่นๆ การบริหารจัดการกลุ่ม ความสามารถในการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การพัฒนาและต่อยอดกิจกรรม และการส่งเสริมการพัฒนา

3. กระบวนการดำเนินงาน กระบวนการขับเคลื่อนการดำเนินงานเศรษฐกิจฐานราก ได้แก่ การเข้าถึงปัจจัยการผลิต ทั้งด้านทรัพยากรและโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน วัตถุดิบที่มีคุณภาพ รวมถึงอุปกรณ์ เครื่องจักรที่ช่วยในการผลิต การสร้างองค์ความรู้ การส่งเสริมความรู้เพื่อสร้างประโยชน์ต่อยอด การตลาด มีการพัฒนาแบบบูรณาการตั้งแต่การวิเคราะห์ตลาดไปจนถึงช่องทาง การขายใหม่ๆ การพัฒนาสินค้าใหม่ การบรรจุหีบห่อ การสร้างแบรนด์ การสื่อสารสร้างการรับรู้เพื่อความยั่งยืน การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อท้องถิ่นและสื่อระดับประเทศ ให้คนในชุมชนมีความรัก สามัคคีและภูมิใจในสินค้าของท้องถิ่นตนเอง การบริหารจัดการ ทั้งด้านต้นทุน บัญชี และการบริหารความเสี่ยง การจัดทำแผนธุรกิจ การบริหารด้านการเงิน และการรักษาสิ่งแวดล้อม

4. ผลผลิตจากการดำเนินงาน ได้แก่ ครอบครัวยุคใหม่ได้เพิ่ม สร้างอาชีพ สร้างรายได้ มีการกระจายรายได้ในชุมชน มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง มีศักยภาพในการแข่งขัน สามารถพึ่งตนเองได้ ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว/ชุมชนดีขึ้น มีการช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน ชุมชนมีการจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ การแบ่งปันเพื่อชุมชน สังคม มีการจัดระบบสวัสดิการชุมชน การจัดสรรผลประโยชน์ ผลกำไรแก่คนในชุมชน คนในชุมชนมีความสุข คนในชุมชนอยู่ดีมีสุข

ด้านพื้นที่ในการศึกษา การศึกษาค้นคว้าดำเนินการเก็บข้อมูลจากพื้นที่ 8 จังหวัดใน 4 ภูมิภาค โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มเศรษฐกิจฐานรากด้านเกษตรแปรรูปในชุมชนจำนวน 8 กลุ่ม ด้านการท่องเที่ยวชุมชนจำนวน 8 กลุ่ม และด้านอุตสาหกรรมชุมชนจำนวน 8 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น จำนวน 24 กลุ่ม โดยการคัดเลือกกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จ และมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน ดังนี้

ภาค	จังหวัด	ประเภท	กลุ่ม
เหนือ	ลำพูน	เกษตรแปรรูปในชุมชน	กลุ่มลำไยอบแห้งเนื้อสีทองบ้านริมร่อง ต.มะเขือแจ้ อ.เมือง จ.ลำพูน
		การท่องเที่ยวชุมชน	หมู่บ้านโอท็อปนวัตวิถี บ้านแพะต้นยางงาม ต.บ้านธิ อ.บ้านธิ จ.ลำพูน
		อุตสาหกรรมชุมชน	แกะสลักไม้ บ้านแกะสลักไม้ ต.ท่าทุ่งหลวง อ.แม่ต๋ำ จ.ลำพูน
	พิษณุโลก	เกษตรแปรรูปในชุมชน	บริษัทจิราพรฟู้ด จำกัด (SME) ต.บางกระทุ่ม อ.บางกระทุ่ม จ.พิษณุโลก
		การท่องเที่ยวชุมชน	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนพัฒนาผลิตภัณฑ์ทรัพยากรชีวภาพเพื่อเศรษฐกิจชุมชน บ้านส้มซ่า ต.ท่าโพธิ์ อ.เมือง จ.พิษณุโลก
		อุตสาหกรรมชุมชน	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตะไคร้สร้างสรรค์ ต.บางระกำ อ.บางระกำ จ.พิษณุโลก

ภาค	จังหวัด	ประเภท	กลุ่ม
ใต้	นครศรีธรรมราช	เกษตรแปรรูปในชุมชน	ผลิตและจำหน่ายมังคุดกวน บ้านคีรีวง ต.กำโลน อ.ลานสกา จ.นครศรีธรรมราช
		การท่องเที่ยวชุมชน	ชุมชนชาวประมงโฮมสเตย์ สป่าโคลน บ้านหน้าทับ ต.ท่าศาลา อ.ท่าศาลา จ.นครศรีธรรมราช
		อุตสาหกรรมชุมชน	ผลิตและจำหน่ายหมอนจากยางพารา ชุมชนพืงพืงอิงยาง ต.ท่ายาง อ.ทุ่งใหญ่ จ.นครศรีธรรมราช
	พัทลุง	เกษตรแปรรูปในชุมชน	แปรรูปข้าวสังข์หยด บ้านเขากลาง อ.ป่าแต อ.ควนขนุน จ.พัทลุง
		การท่องเที่ยวชุมชน	ท่องเที่ยววิถีชุมชนคนเขาเย่า ต.เขาเย่า อ.ศรีบรรพต จ.พัทลุง
		อุตสาหกรรมชุมชน	กลุ่มเลี้ยงผึ้งปากพะยูน ต.เขาเย่า อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง
ตะวันออก เฉียงเหนือ	เลย	เกษตรแปรรูปในชุมชน	ดวงใจมะพร้าวแก้ว ต.เชียงคาน อ.เชียงคาน จ.เลย
		การท่องเที่ยวชุมชน	โฮมสเตย์บ้านน้อย ต.เชียงคาน อ.เชียงคาน จ.เลย
		อุตสาหกรรมชุมชน	กลุ่มทอผ้าไทเลย บ้านก้างปลา ต.ชัยพฤกษ์ อ.เมืองเลย จ.เลย
	ชัยภูมิ	เกษตรแปรรูปในชุมชน	ศูนย์ส่งเสริมการตลาด ต.โนนทอง อ.เมืองชัยภูมิ จ.ชัยภูมิ
		การท่องเที่ยวชุมชน	ท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีลำน้ำพรม ต.โนนทอง อ.เกษตรสมบูรณ์ จ.ชัยภูมิ
		อุตสาหกรรมชุมชน	ทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ ต.หนองบัวแดง อ.หนองบัวแดง จ.ชัยภูมิ
กลาง	สระบุรี	เกษตรแปรรูปในชุมชน	คึกก็ธัญพืช กระจับบ้านพุแค ต.พุแค อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.สระบุรี
		การท่องเที่ยวชุมชน	ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี บ้านพุแค ต.พุแค อ.เฉลิมพระเกียรติ จ. สระบุรี
		อุตสาหกรรมชุมชน	หัตถกรรมชุมชน บ้านลานทอง ต.วังม่วง อ.วังม่วง จ.สระบุรี
	สุพรรณบุรี	เกษตรแปรรูปในชุมชน	วิสาหกิจชุมชนแก้วเจ้าจอม ต.หนองมะค่าโมง อ.ด่านช้าง จ.สุพรรณบุรี
		การท่องเที่ยวชุมชน	วิสาหกิจชุมชนบ้านแหลม ต.บ้านแหลม อ.บางปลาม้า จ.สุพรรณบุรี
		อุตสาหกรรมชุมชน	พลาสติกทอครบมิตรแชมป์ ต.บ้านโพธิ์ อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี

ด้านวิธีการศึกษา เป็นการศึกษาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

1. การศึกษาเชิงปริมาณโดยแบบสอบถาม สำหรับสมาชิกกลุ่มอาชีพ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในงานพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ในพื้นที่จังหวัด ลำพูน พิชญ์โลก นครศรีธรรมราช พัทลุง เลย ชัยภูมิ สระบุรี สุพรรณบุรี รวม 8 จังหวัด จำแนกเป็นด้านเกษตรแปรรูปในชุมชนจำนวน 8 กลุ่ม ด้านการท่องเที่ยวชุมชนจำนวน 8 กลุ่ม และด้านอุตสาหกรรมชุมชนจำนวน 8 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 24 กลุ่ม โดยมีผู้ให้ข้อมูลกลุ่มละ 12 - 15 คน รวมผู้ให้ข้อมูล 317 คน

2. การศึกษาเชิงคุณภาพโดยการสนทนากลุ่มเพื่อการถอดบทเรียนกลุ่มอาชีพ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษาในงานพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ในพื้นที่จังหวัด ลำพูน นครศรีธรรมราช เลย สระบุรี รวม 4 จังหวัด จำแนกเป็นด้านเกษตรแปรรูปในชุมชนจำนวน 4 กลุ่ม ด้านการท่องเที่ยวชุมชนจำนวน 4 กลุ่ม และด้านอุตสาหกรรมชุมชนจำนวน 4 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 12 กลุ่ม โดยมีผู้ให้ข้อมูลกลุ่มละ 5 - 8 คน

3. ผู้ให้ข้อมูลโดยแบบสอบถามและการสนทนากลุ่มคัดเลือกจากสมาชิกกลุ่ม ที่มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มและสามารถให้ข้อมูลกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มได้

4. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามโดยการแจกแจงความถี่ การหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสนทนากลุ่มเพื่อถอดบทเรียนกรณีศึกษาโดยการวิเคราะห์เนื้อหา โดยวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของกลุ่ม กระบวนการดำเนินงานของกลุ่ม ผลลัพธ์จากการดำเนินงาน ตลอดจนแนวทางการปฏิบัติที่ดี ข้อเสนอต่อการบริหารจัดการกลุ่ม และข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

ผลการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเพื่อเสนอแนวทางในการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในด้านเกษตรแปรรูปในชุมชน ด้านการท่องเที่ยวชุมชน และด้านอุตสาหกรรมชุมชน มีวิธีการศึกษาทั้งเชิงปริมาณเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและการศึกษาเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสนทนากลุ่ม เป็นการศึกษาความคิดเห็น การส่งเสริม การสนับสนุน การพัฒนาและข้อเสนอแนะ การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากเพื่อให้ได้ข้อสรุปและเสนอแนวทางการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ผลการศึกษามีดังนี้

1. การศึกษาค้นคว้าความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

โดยศึกษาการดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจากกลุ่มด้านเกษตรแปรรูปในชุมชน ด้านท่องเที่ยวชุมชน และด้านอุตสาหกรรมชุมชนในประเด็นปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก ปัจจัยภายในชุมชน กระบวนการดำเนินงาน และผลผลิตจากการดำเนินงาน ใช้วิธีการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มในพื้นที่ 8 จังหวัด รวมทั้งสิ้น 24 กลุ่ม และการเก็บข้อมูลโดยการสนทนากลุ่มจากกลุ่มในพื้นที่ 4 จังหวัดรวมทั้งสิ้น 12 กลุ่ม พบว่า

1.1 ด้านเกษตรแปรรูปในชุมชน

1) ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก ประกอบด้วย การส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ การให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน การเข้าถึงแหล่งทุน การพัฒนามาตรฐานสินค้าและผลิตภัณฑ์

การตลาด การวิจัยและพัฒนานวัตกรรม การส่งเสริม การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีอัตลักษณ์ ตลอดจน การจัดกิจกรรมกระตุ้นเศรษฐกิจ เช่น ตลาดอินทรีย์ ตลาดย้อนยุค การท่องเที่ยวชุมชน เป็นต้น

2) *ปัจจัยภายใน* ประกอบด้วย มีผู้นำกลุ่ม มีความรู้ ความสามารถในการพัฒนา กลุ่ม มีทุนชุมชน ที่ส่งเสริมการพัฒนา กลุ่ม เช่น ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทุนวัฒนธรรม ทุนภูมิปัญญา ประชาชนในชุมชน เป็นต้น มีเครือข่ายเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความร่วมมือ ในด้านการผลิต การตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การต่อยอด และขยายกิจกรรม ตลอดจนการถ่ายทอด ความรู้ของชุมชน

3) *กระบวนการดำเนินงาน* ประกอบด้วย การใช้ทรัพยากร วัตถุดิบและแรงงานในชุมชน การใช้ องค์ความรู้และภูมิปัญญาชุมชน กระบวนการเรียนรู้ใน ชุมชน และการส่งเสริมความรู้เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และนวัตกรรม และการสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้ อย่าง ยั่งยืน ได้แก่ การสร้างแบรนด์ การแสวงหาช่องทาง การตลาด และการบริหารจัดการ

4) *ผลผลิตจากการดำเนินงาน* ประกอบด้วย ครอบครัวมีรายได้เพิ่ม ความสัมพันธ์ในครอบครัวดี มีการกระจายรายได้ในชุมชน เป็นการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้แก่คนในชุมชน ส่งผลให้ เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนมีรายได้ มีการออม มีเงินทุน คนในชุมชนมีความสุข ความสัมพันธ์ของคนใน ชุมชนดี การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนสูง และเป็น ชุมชนที่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

1.2 ด้านการท่องเที่ยวชุมชน

1) *ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก* ประกอบด้วย นโยบายการพัฒนาและส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน การให้ความรู้ และ การส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา การจัดทำฐานข้อมูล

ชุมชน การส่งเสริมการใช้ทุนชุมชน องค์ความรู้ชุมชน ภูมิปัญญาชุมชน ประชาชนชุมชน

2) *ปัจจัยภายใน* ประกอบด้วย มีทุนชุมชน เช่น ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทุนวัฒนธรรม วิถีชีวิต ชุมชน มีผู้นำชุมชนที่มีความรู้ ความสามารถในการพัฒนา ชุมชน มีเครือข่ายชุมชนที่มีความร่วมมือกัน ต่อยอด และขยายผลกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน

3) *กระบวนการดำเนินงาน* ประกอบด้วย การมีทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทุนวัฒนธรรม ทุนวิถีชีวิต ทุนประชาคมชุมชน การสร้างสรรค์องค์ความรู้ชุมชนและ การส่งเสริมสนับสนุนความรู้ด้านการท่องเที่ยวชุมชน เช่น การบริการ กิจกรรม สินค้าชุมชน การประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

4) *ผลผลิตจากการดำเนินงาน* ประกอบด้วย ครอบครัวมีรายได้เพิ่มจากกิจกรรมชุมชนและผลิตภัณฑ์ ชุมชน เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง มีรายได้ มีการออม มีเงินทุน ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ความร่วมมือใน กิจกรรม การรวมกลุ่ม การแบ่งบทบาทหน้าที่ การช่วยเหลือ เกื้อกูล และความรักในบ้านเกิด มีสวัสดิการชุมชน มีการออมและกองทุนสวัสดิการชุมชน

1.3 ด้านอุตสาหกรรมชุมชน

1) *ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก* ประกอบด้วย นโยบายและมาตรการส่งเสริมการพัฒนาขีดความสามารถ ในการแข่งขันด้านอุตสาหกรรมบนพื้นฐานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจน การสนับสนุนแหล่งเงินทุน การตลาด การวิจัยและพัฒนา

2) *ปัจจัยภายใน* ประกอบด้วย มีทุนชุมชน ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทุนวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและ ประชาชนในชุมชน มีผู้นำชุมชน กลุ่มและเครือข่ายใน ชุมชน ที่มีบทบาทในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การผลิต การตลาด การต่อยอดและพัฒนาผลิตภัณฑ์ การสร้าง

มาตรฐานผลิตภัณฑ์ ตลอดจนการถ่ายทอดความรู้ของชุมชน

3) *กระบวนการดำเนินงาน* ประกอบด้วย การสร้างองค์ความรู้จากชุมชน การถ่ายทอดความรู้และการเรียนรู้ของชุมชน การนำความรู้ไปต่อยอดและใช้ประโยชน์ การสร้างแบรนด์และมาตรฐานผลิตภัณฑ์

4) *ผลผลิตจากการดำเนินงาน* ประกอบด้วย ครอบครัวมีรายได้จากผลิตภัณฑ์ การจ้างงาน การขายวัตถุดิบในการผลิตสินค้า เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง คนในชุมชนมีรายได้ มีเงินทุนหมุนเวียน ลดการพึ่งพาจากภายนอก มีสวัสดิการชุมชน มีการปันผลจากรายได้ของกลุ่ม ค่าตอบแทน การออม และการทำประกันชีวิตสมาชิกกลุ่ม

2. แนวทางการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากผลการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน มีแนวทางการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนี้

2.1 ด้านเกษตรแปรรูปในชุมชน

มีแนวทางดังนี้

1. *การส่งเสริมปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก* ได้แก่ 1) นโยบายและมาตรการส่งเสริมกลุ่มวิสาหกิจ การส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น การสนับสนุนแหล่งเงินทุนผ่านธนาคารของรัฐทั้งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรและธนาคารออมสิน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP เป็นต้น 2) การวิจัยและการพัฒนานวัตกรรม เพื่อการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด และเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน เพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการผลิต 3) การส่งเสริมความรู้ด้านธุรกิจ

การบริหารจัดการ การผลิต การตลาด และระบบการเงิน บัญชีเพื่อให้การดำเนินงานของกลุ่มมีประสิทธิภาพ และสามารถแข่งขันได้ ด้วยการอบรมให้ความรู้ในรูปแบบต่างๆ ทั้งการเปิดหลักสูตรฝึกอบรม การเข้าไปให้ความรู้แก่กลุ่มโดยตรง หรือ การให้ความรู้ผ่านระบบออนไลน์ โดยหน่วยงานภาครัฐ หรือสถาบันการศึกษา 4) กิจกรรมกระตุ้นเศรษฐกิจ การส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มด้วยการจัดกิจกรรมกระตุ้นเศรษฐกิจ เช่น การส่งเสริมตลาดอินทรีย์ สินค้าเกษตรอินทรีย์ ผลิตภัณฑ์ออร์แกนิก ตลาดสีเขียว ตลาดผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นต้น

2. การส่งเสริมปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่

1) ผู้นำชุมชน ส่งเสริมผู้นำชุมชนให้มีบทบาทในด้าน การบริหารจัดการ การพัฒนาสินค้าชุมชนที่มีเอกลักษณ์ เฉพาะถิ่น การพัฒนาสินค้าใหม่ๆ หรือสินค้าชุมชนที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด 2) ทุนชุมชน การส่งเสริมการใช้ทุนชุมชน เช่น ทุนทางวัฒนธรรม ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทุนทรัพยากร วัตถุดิบ ผลผลิตทางการเกษตรในชุมชนนำมาแปรรูปเป็นสินค้าชุมชน 3) การพัฒนาและต่อยอดผลิตภัณฑ์ชุมชน มีการต่อยอด โดยการพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน การพัฒนาหีบห่อที่ดึงดูดความสนใจของผู้ซื้อ และมีอัตลักษณ์ชุมชน การส่งเสริมให้กลุ่มเป็นทั้งผู้ผลิตและทำการตลาดเอง สามารถกำหนดราคาขาย มีตลาดอย่างกว้างขวางทั้งในและต่างประเทศ การสร้างศูนย์เรียนรู้ และการให้ความรู้แก่คนในชุมชนและผู้สนใจ และ การต่อยอดกิจกรรมการทำผลิตภัณฑ์ชุมชนอื่นๆ ที่นอกเหนือจากผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่แล้วโดยใช้วัตถุดิบ ทุนที่มีในชุมชน

3. การส่งเสริมกระบวนการดำเนินงาน ได้แก่

1) การสื่อสารสร้างการรับรู้อย่างยั่งยืน การส่งเสริมให้มี ความรู้ ความเข้าใจในสินค้าชุมชน ความรัก ความภูมิใจ ในสินค้าชุมชน ด้วยการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ

การสร้างการรับรู้โดยผ่านการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว หรือผู้สนใจผ่านการถ่ายทอดความรู้ที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เพื่อให้เกิดการสร้างจิตสำนึกและรู้คุณค่าของ ทรัพยากรธรรมชาติ หรือการแปรรูปจากวัสดุเหลือใช้ โดยมีกิจกรรมให้ลงมือทำ เป็นต้น 2) การบริหารจัดการ ทั้งด้านการจัดทำแผนธุรกิจ การบริหารด้านการเงิน การบริหารความเสี่ยง การรักษาสິงแวดล้อม การสร้างแบรนด์ 3) องค์ความรู้และการส่งเสริมความรู้เพื่อใช้ ประโยชน์เพื่อพัฒนามาตรฐานสินค้า ด้วยเทคโนโลยีและ การวิจัย ความรู้จากภูมิปัญญา บทเรียนของกลุ่ม และ ความรู้ที่เกิดจากการได้รับถ่ายทอดจากหน่วยงานและ ผู้เชี่ยวชาญจากสถาบันการศึกษา จนเกิดการพัฒนา องค์ความรู้เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่หลากหลาย การพัฒนา องค์ความรู้โดยการสร้างศูนย์เรียนรู้ชุมชน เพื่อให้ความรู้ และเป็นศูนย์แลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการแปรรูป ผลิตภัณฑ์ชุมชน

4. การกำหนดเป้าหมายผลผลิตจากการ ดำเนินการ ได้แก่ 1) สร้างอาชีพ สร้างรายได้ในชุมชน การเพิ่มรายได้แก่คนในชุมชนและสร้างอาชีพเสริมจาก อาชีพเดิม 2) ส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัวและ ชุมชน การสร้างงานให้คนในชุมชนทั้งผู้สูงอายุและ วัยแรงงาน การกระจายรายได้ในชุมชน การจ้างงาน แรงงานในระบบการผลิต 3) เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง เกิดรายได้หมุนเวียน การกระจายรายได้ในชุมชน การดำเนินธุรกิจชุมชน ส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งพาตนเองได้จากเศรษฐกิจชุมชน 4) คนในชุมชนมีความสุข การเปิดโอกาสให้คนในชุมชน มีส่วนร่วม มีการเรียนรู้ ส่งผลให้คนในชุมชนมีอาชีพ มีรายได้ ระบบเศรษฐกิจของชุมชนเข้มแข็ง ความสัมพันธ์ ของคนในชุมชนดี คนในชุมชนอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนแห่ง ความสุข

2.2 ด้านการท่องเที่ยวชุมชน

มีแนวทางดังนี้

1. การส่งเสริมปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก ได้แก่ 1) นโยบายการพัฒนาและการส่งเสริมจาก หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา และภาคเอกชน 2) การวิจัยและการพัฒนานวัตกรรม เพื่อการพัฒนาและ ต่อ ยอดกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนจากทุนชุมชน 3) การส่งเสริมองค์ความรู้ชุมชน ภูมิปัญญาชุมชนและ ประชาญ์ชุมชน 4) การส่งเสริมและการรักษาสິงแวดล้อม การรณรงค์ การกระตุ้น การสร้างจิตสำนึกด้านการรักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดลอมควบคู่ไปกับการ จัดการท่องเที่ยวชุมชน 5) กระแสการท่องเที่ยว ชุมชน กระแสนิยมการท่องเที่ยวในรูปแบบใกล้ชิด ธรรมชาติและการใช้ชีวิตตามวิถีชุมชนดั้งเดิม และ การพักอาศัยในรูปแบบโฮมสเตย์

2. การส่งเสริมปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชน ให้มีบทบาทที่เข้มแข็งในการขับเคลื่อน กลุ่มต่างๆ 2) ทุนชุมชน เช่น ทุนทางวัฒนธรรม ทุนวิถีชีวิต ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดลอมในชุมชน 3) เครือข่ายในชุมชน เครือข่ายกิจกรรมการท่องเที่ยว ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวมีความหลากหลาย สามารถ ต่อ ยอดและขยายผลได้อย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการเปิด โอกาสให้คนในชุมชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรม 4) การขยายและต่อยอดกิจกรรม โดยการจัดกิจกรรม การท่องเที่ยวชุมชนให้มีความหลากหลาย ทั้งกิจกรรม ด้านวัฒนธรรมประเพณี กิจกรรมด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดลอม กิจกรรมด้านวิถีชีวิต ชุมชน กิจกรรมการเรียนรู้ เป็นต้น

3. การส่งเสริมกระบวนการดำเนินงาน ได้แก่ 1) ปัจจัยการผลิต การจัดการการท่องเที่ยวชุมชน ด้วยการส่งเสริม แหล่งเรียนรู้ในชุมชน เพื่อพัฒนาและ ต่อ ยอดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น แหล่งเรียนรู้ วิถีชีวิตชุมชน แหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน หรือ แหล่งเรียนรู้ องค์ความรู้ชุมชน และการใช้ทุนชุมชน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน ทั้งทุนทรัพยากร

ท่องเที่ยวธรรมชาติ ทุนวัฒนธรรมและวิถีชีวิต และ ทุนทรัพยากรบุคคลในชุมชน 2) การสื่อสารสร้าง การรับรู้อย่างยั่งยืน การใช้สื่อออนไลน์ และเครือข่าย การท่องเที่ยว เน้นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ผ่าน กระบวนการพัฒนาโปรแกรมท่องเที่ยว และการประเมิน โปรแกรมการท่องเที่ยวชุมชน เป็นต้น เป็นการสื่อสาร เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน อัตลักษณ์ชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน รวมทั้งผลิตภัณฑ์ชุมชน ทั้งนี้การสื่อสารสร้างการรับรู้ยังช่วยสร้างความภาคภูมิใจ ในชุมชนของตนเองด้วย 3) การพัฒนากิจกรรมและ ผลิตภัณฑ์ชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนและ ผลิตภัณฑ์ชุมชน ส่งเสริมให้การดำเนินการชุมชน สามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างต่อเนื่องและเข้มแข็ง สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างอัตลักษณ์ของ การท่องเที่ยวแต่ละชุมชน 4) องค์ความรู้และ การส่งเสริมความรู้เพื่อใช้ประโยชน์ โดยการให้ความรู้ เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของ คนในชุมชน การจัดการความรู้ชุมชน การพัฒนา ศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชน ใช้กระบวนการเรียนรู้ใน ชุมชน พัฒนาองค์ความรู้ชุมชนเพื่อต่อยอดเป็นกิจกรรม ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนอย่างต่อเนื่อง

4. การกำหนดเป้าหมายผลผลิต ได้แก่

1) สร้างรายได้แก่คนในชุมชน เช่น กิจกรรมบ้านพักแบบ โฮมสเตย์ การทำอาหารพื้นบ้าน รายได้จากแหล่งเรียนรู้ ต่างๆ รายได้จากการให้เช่าจักรยาน รายได้จากการนำ สินค้ามาขาย การบริการเรือเช่าเที่ยว การรักษาปลอดภัย การรักษาความสะอาดชุมชน เป็นต้น 2) ส่งเสริม ความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน กิจกรรม การท่องเที่ยวชุมชนส่งผลให้เกิดความร่วมมือของคนใน ชุมชน ทั้งการส่งเสริมอาชีพสร้างรายได้ การส่งเสริม บทบาทผู้สูงอายุในการเผยแพร่ความรู้ในชุมชนและ การสืบทอดศิลปวัฒนธรรมประเพณีอันเป็นรากเหง้า ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ เหล่านี้ทำให้คนในชุมชน มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน 3) เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง

การดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวชุมชน ก่อให้เกิดรายได้ซึ่ง ส่วนใหญ่ได้จากการขายสินค้า และการบริการกิจกรรม การท่องเที่ยว ส่งผลให้คนในชุมชนได้รับประโยชน์จาก การรวมตัวกันทำกิจกรรมท่องเที่ยวชุมชน มีรายได้เสริม จากอาชีพเดิมและสามารถสร้างความเข้มแข็งให้ เศรษฐกิจฐานรากของชุมชนได้ 4) คนในชุมชนมีความสุข การท่องเที่ยวชุมชนเป็นการส่งเสริมอาชีพ สร้างรายได้ แก่คนในชุมชน นอกจากนี้ยังส่งเสริมการมีส่วนร่วม ส่งเสริมความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ชุมชนมีความสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูล ส่งผลให้คนในชุมชนมีความสุข

2.3 ด้านอุตสาหกรรมชุมชน

มีแนวทางดังนี้

1. การส่งเสริมปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก

ได้แก่ 1) นโยบายการพัฒนาและการส่งเสริมจาก หน่วยงานภาครัฐ นโยบายการพัฒนาขีดความสามารถ ในการแข่งขันด้านอุตสาหกรรมบนพื้นฐานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์และภูมิปัญญาท้องถิ่น เสริมสร้าง ความเข้มแข็ง และขีดความสามารถของเศรษฐกิจชุมชน เพื่อสร้างอาชีพ สร้างรายได้ การรักษาพัฒนาต่อยอด ความคิดสร้างสรรค์ของชุมชนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ ฐานรากด้านอุตสาหกรรม 2) การวิจัยและการพัฒนา นวัตกรรม การส่งเสริมบทบาทหน่วยงานภาครัฐ สถาบัน การศึกษา และภาคธุรกิจเอกชน ในการส่งเสริม และสนับสนุนการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมชุมชนเพื่อ การพัฒนาความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ และการ ยกระดับมาตรฐานของผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมชุมชน ตลอดจนการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ 3) การส่งเสริมองค์ความรู้ชุมชน ภูมิปัญญา ชุมชน ประชาชนชุมชน โดยการส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชน การถ่ายทอดความรู้ในชุมชน มีการเรียนรู้และการพัฒนา ต่อยอดองค์ความรู้ชุมชน การประยุกต์ใช้ความรู้ให้เกิด ประโยชน์ และการสร้างสรรค์ความรู้ของชุมชนเป็น นวัตกรรมชุมชน เป็นต้น 4) การส่งเสริมการพัฒนา

ผลิตภัณฑ์และนวัตกรรม โดยการต่อยอดองค์ความรู้ ชุมชน มีกระบวนการใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้ และความคิดสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2. การส่งเสริมปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่

1) ผู้นำชุมชน บทบาทผู้นำในการประสานกลุ่ม ประสานเครือข่าย ประสานหน่วยงานต่างๆ และผู้นำภูมิปัญญา ผู้สูงอายุในชุมชน มีบทบาทในการให้ความรู้และวิธีการพัฒนาผลงาน พัฒนาทักษะ ตลอดจนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ 2) ทุนชุมชน ได้แก่ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนมนุษย์ ทุนทางทรัพยากร 3) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มีส่วนร่วมกิจกรรม ร่วมมือกันทำงาน มีส่วนร่วมในการจัดจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ของชุมชน นอกจากนี้ยังมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นเครือข่ายกิจกรรมในชุมชน

3. การส่งเสริมกระบวนการดำเนินงาน ได้แก่

1) การเข้าถึงปัจจัยการผลิต ได้แก่ การมีทรัพยากร วัตถุดิบในชุมชน 2) การตลาด การมีช่องทางการตลาด และการจัดจำหน่าย 3) องค์ความรู้และการส่งเสริมความรู้เพื่อใช้ประโยชน์ ผ่านกระบวนการถ่ายทอด การสืบทอด การสร้างองค์ความรู้ การฝึกปฏิบัติเรียนรู้ เกิดเป็นภูมิปัญญาชุมชนที่มีคุณค่าและมีมูลค่า ที่สามารถสร้างอาชีพ สร้างรายได้ชุมชนได้

4. การกำหนดเป้าหมายผลผลิต ได้แก่

1) สร้างอาชีพ สร้างรายได้ในชุมชน อุตสาหกรรมชุมชน จึงเป็นอาชีพเสริมที่สร้างรายได้ ทำให้ครอบครัวมีรายรับ เข้ามามากขึ้นจากการผลิต การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ รวมทั้งการผลิตวัตถุดิบเพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรมชุมชน ทำให้มีการกระจายรายได้ในชุมชน มีเงินหมุนเวียนในชุมชน 2) เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง อุตสาหกรรมชุมชน เป็นกิจกรรมที่สร้างรายได้ คนในชุมชนได้รับประโยชน์จากกิจกรรม มีรายได้เพิ่มขึ้นและสร้างความเข้มแข็งให้เศรษฐกิจฐานราก โดยคนในชุมชน

มีอาชีพเสริม มีรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดเงินหมุนเวียนในชุมชนจากการที่นำทุนทางทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ประโยชน์ มีการกระจายรายได้สู่ชุมชนผ่านการจ้างงาน และการรับซื้อวัตถุดิบในการผลิต จึงเป็นกิจกรรมที่สามารถเสริมสร้างรายได้และพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชนได้ 3) สวัสดิการชุมชน การดำเนินการ อุตสาหกรรมชุมชน สามารถสร้างอาชีพ สร้างรายได้แก่คนในชุมชน นอกจากนี้ยังมีผลตอบแทนจากการปันผลจากรายได้จากการดำเนินงาน เกิดการส่งเสริมการออม ซึ่งสามารถต่อยอดไปสู่การจัดสวัสดิการชุมชน และการทำประกันชีวิตเพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิตได้

ข้อสรุป

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเป็นการดำเนินการ เพื่อวางรากฐานที่มั่นคงทางเศรษฐกิจ โดยการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการแข่งขัน สามารถพึ่งตนเองได้ โดยการพัฒนาและส่งเสริมกลุ่มในชุมชนด้านเกษตรแปรรูปในชุมชน ด้านการท่องเที่ยวชุมชน และด้านอุตสาหกรรมชุมชน ดังนี้

1. ด้านเกษตรแปรรูปในชุมชน เป็นเศรษฐกิจชุมชน บนฐานเกษตรกรรม การแปรรูปอาหาร เช่น ลำไยอบแห้ง กลัวยตาก มังคุดกวน มะพร้าวแก้ว คุกกี้ธัญพืช เป็นต้น ซึ่งเป็นการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้จากทุนในชุมชน โดยได้รับการส่งเสริมความรู้และเงินทุนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ มีกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อการต่อยอด การสร้างสรรค์ การสร้างแบรนด์ และการแสวงหาช่องทางการตลาด การดำเนินงานด้านเกษตรแปรรูปในชุมชนส่งผลให้ชุมชนมีรายได้ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน คนในชุมชนมีความสุข ดังนั้นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้านเกษตรแปรรูปในชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ได้แก่ การส่งเสริมความรู้ด้านการบริหารจัดการ การส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทนเพื่อลดต้นทุนการผลิต การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสินค้าเกษตรแปรรูป และ

การส่งเสริมการรวมกลุ่มและเครือข่ายเพื่อการพัฒนา ศักยภาพและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้ควรมี มาตรการสร้างแรงจูงใจแก่กลุ่มเกษตรกรแปรรูปในชุมชน ได้แก่ 1) การจัดหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มความรู้ ทักษะ ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจด้านนโยบาย กฎหมาย ระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และความรู้ ทักษะด้าน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การสร้างมาตรฐานสินค้า 2) การสนับสนุนงบประมาณเพื่อเพิ่มผลผลิต รวมทั้ง การสนับสนุนเงินทุนจากกองทุนต่างๆ เช่น ธนาคารเพื่อ การเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และธนาคารออมสิน 3) การสนับสนุนด้านพลังงานในการผลิต เช่น พลังงาน แสงอาทิตย์เพื่อการลดต้นทุนการผลิต 4) การสนับสนุน ด้านอาคาร สถานที่ของกลุ่ม โดยองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นอาจแบ่งพื้นที่ หรือจัดสรรที่สาธารณะเพื่อเป็น ที่ทำการของกลุ่ม การทำโรงเรือน 5) การส่งเสริม การรวมกลุ่ม และการสร้างเครือข่ายของกลุ่มด้านเกษตร แปรรูป เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพ และการสร้างพลัง สร้างแรงจูงใจในการพัฒนา

2. ด้านการท่องเที่ยวชุมชน เป็นเศรษฐกิจชุมชน ที่เชื่อมโยงกับ ทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต วัฒนธรรม และนวัตกรรมชุมชน ทั้งนี้การดำเนินการท่องเที่ยวชุมชน ให้ความสำคัญกับความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน ชุมชน มีส่วนร่วมและผลประโยชน์เป็นของชุมชน โดยวิธีการ ศึกษาชุมชน การจัดทำฐานข้อมูลชุมชน การรวบรวม องค์ความรู้ชุมชน ภูมิปัญญาชุมชน เป็นต้น เพื่อการพัฒนา และเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวชุมชน การดำเนินการท่องเที่ยว ชุมชนส่งผลให้ครอบครัวและชุมชนมีรายได้ เศรษฐกิจ ชุมชนเข้มแข็ง ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนดีและ เป็นการส่งเสริมความรัก ความภาคภูมิใจในชุมชน อย่างไรก็ตามในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้าน การท่องเที่ยวชุมชน ควรส่งเสริมการรักษาสิ่งแวดล้อม การรณรงค์ การกระตุ้นจิตสำนึกและการจัดกิจกรรม ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน ตลอดจน

การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนที่เชื่อมโยงกับประเพณี วัฒนธรรม แหล่งเรียนรู้ในชุมชน อัตลักษณ์ชุมชน และ มีมาตรการสร้างแรงจูงใจแก่กลุ่มท่องเที่ยวชุมชน ได้แก่ 1) มาตรการกระตุ้นและส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน โดย การร่วมมือกันของกลุ่มท่องเที่ยวชุมชน องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องและภาคธุรกิจใ การจัดเทศกาลการท่องเที่ยวชุมชน การประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวชุมชน 2) การเชื่อมโยง เส้นทางท่องเที่ยวที่สำคัญๆ กับการท่องเที่ยวชุมชน 3) การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือกับผู้ประกอบการ อื่นๆ กับการท่องเที่ยวชุมชน เช่น ร้านอาหาร สวน ฟาร์ม สินค้าชุมชน เป็นต้น

3. ด้านอุตสาหกรรมชุมชน เป็นเศรษฐกิจชุมชน ที่อยู่บนฐานวัตถุดิบ ภูมิปัญญาและแรงงานในชุมชน เช่น การแกะสลักไม้ การทำหมอนยางพารา การเลี้ยงผึ้ง การทอผ้า หัตถกรรมใบลาน และปลาสดทอด เป็นต้น ซึ่งเป็นการส่งเสริมขีดความสามารถด้านอุตสาหกรรม ชุมชนบนพื้นฐานความรู้ชุมชน ความคิดสร้างสรรค์ ภูมิปัญญา โดยการสนับสนุนด้านการวิจัยและพัฒนา ทั้งนี้การดำเนินงานด้านอุตสาหกรรมชุมชนส่งผลให้ ครอบครัวและชุมชนมีรายได้ เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนมีเงินทุนหมุนเวียนและมีสวัสดิการชุมชน ดังนั้น การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้านอุตสาหกรรมชุมชน ด้วยการยกระดับมาตรฐานของผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม ชุมชน การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อการพัฒนา ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมชุมชน และมีมาตรการสร้างแรง จูงใจแก่กลุ่มอุตสาหกรรมชุมชน ได้แก่ 1) การวิจัยเพื่อ การพัฒนาสินค้าอุตสาหกรรมชุมชนเพื่อพัฒนา คุณภาพของสินค้า และการพัฒนาความหลากหลายของ สินค้าให้สอดคล้องกับความต้องการ 2) การสร้าง มาตรฐานสินค้าอุตสาหกรรมชุมชน ให้ได้มาตรฐาน อุตสาหกรรมเพื่อให้สามารถจำหน่ายตลาดในประเทศ และตลาดเพื่อการส่งออก การให้ความรู้และส่งเสริม ในการขอมาตรฐานสินค้าอุตสาหกรรม 3) การสนับสนุน

งบประมาณเพื่อการเพิ่มผลผลิต 4) การขยายตลาดสินค้าอุตสาหกรรมชุมชนไปต่างประเทศ การจัดทำตลาดออนไลน์ 5) การสร้างอัตลักษณ์ของสินค้า เน้นสินค้าอุตสาหกรรมชุมชนที่อนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาชุมชน และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ตลอดจนความรัก ความภาคภูมิใจในชุมชนและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และข้อเสนอแนะทางในการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในด้านเกษตรแปรรูปในชุมชน ด้านการท่องเที่ยวชุมชน และด้านอุตสาหกรรมชุมชน เพื่อให้การนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมกลุ่มในชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพ และสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน มีข้อเสนอ ดังนี้

1. การพัฒนาศักยภาพชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความพร้อมรับมือในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน และสร้างความเข้มแข็งให้ระบบเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ 1) การศึกษาชุมชน เป็นการศึกษาค้นคว้าและข้อมูลชุมชน ทุนชุมชน การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถกำหนดแนวทางการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้ตรงกับความต้องการและทุนชุมชน 2) การเรียนรู้ของชุมชน เพื่อการรับรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เปิดโอกาสการมีส่วนร่วมเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และกำหนดรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนร่วมกัน 3) การถอดบทเรียนและการสรุปบทเรียนชุมชน เพื่อประเมินผลผลิตและผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน ปรับแนวทางในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน และบทบาทของชุมชนที่เหมาะสม 4) การต่อยอดและ

การพัฒนากิจกรรมสู่การพัฒนาวัฒนธรรมชุมชน เป็นการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน และการสร้างสรรค์นวัตกรรมชุมชนเพื่อพัฒนารูปแบบทางธุรกิจชุมชน

2. การเสริมพลังอำนาจชุมชน การเสริมสร้างให้ชุมชนมีพลัง มีความสามารถ มีศักยภาพ มีความเชื่อมั่นที่จะดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของตนเองได้ โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ของชุมชน เช่น 1) การพัฒนาความรู้ ทักษะ จนเกิดเป็นความเชี่ยวชาญของชุมชน สามารถพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้เข้มแข็งได้ 2) การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อสร้างพลังชุมชน สร้างโอกาสแก่ทุกคนในชุมชน และส่งเสริมความสัมพันธ์ของคนในชุมชน 3) การบริหารจัดการชุมชนโดยคนในชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วม มีการรับรู้ร่วมกันของคนในชุมชน และการกระจายผลประโยชน์แก่คนในชุมชน 4) การลงมือปฏิบัติร่วมกัน โดยเน้นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

3. การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ชุมชน เป็นการเรียนรู้ร่วมกันของคนที่มาทำกิจกรรมร่วมกัน มีลักษณะเป็นกระบวนการกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การนำเอาประสบการณ์มาแลกเปลี่ยนกัน เพื่อการแก้ปัญหาหรือการทำงานร่วมกัน จนเกิดเป็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันของคนที่มีความสนใจร่วมกัน มีกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันและร่วมกันทำงาน การส่งเสริมกิจกรรมและสร้างโอกาสให้คนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน มีกิจกรรมในการแลกเปลี่ยน เพื่อให้คนในชุมชนสามารถนำความรู้ไปพัฒนาศักยภาพและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้ โดยกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน จะเกิดในรูปแบบของการแสวงหาทางออกร่วมกัน การแลกเปลี่ยนความรู้ การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ตรงกับความต้องการของชุมชน รวมทั้งการสรุปบทเรียนจากการปฏิบัติเพื่อการปรับเปลี่ยนการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อไป โดยมี

องค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน องค์ความรู้ชุมชน ภูมิปัญญาชุมชน ตลอดจนผู้รู้และองค์ความรู้ที่มาจากภายนอกชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ พัฒนาศักยภาพ พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เช่น การให้ความรู้ สนับสนุนความรู้ชุมชน การเปิดเวทีแลกเปลี่ยน การจัดพื้นที่เรียนรู้ชุมชน การจัดศูนย์เรียนรู้ของชุมชน หรือศูนย์ข้อมูลชุมชน เพื่อรวบรวมประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา ความรู้ชุมชนและข้อมูลสำคัญของชุมชน เป็นต้น เพื่อให้ชุมชนมีฐานในการขับเคลื่อนการพัฒนา เศรษฐกิจชุมชน เพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งต่อไป

4. การส่งเสริมองค์ความรู้ชุมชน องค์ความรู้ชุมชน เป็นความรู้ในตัวคนในชุมชน เป็นความรู้ที่มาจากวิถีชีวิต วัฒนธรรม และประสบการณ์ของชุมชน องค์ความรู้ชุมชนจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญของชุมชน เป็นภูมิปัญญา ด้านต่างๆ ในชุมชน และเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน อีกทั้งสามารถถ่ายทอดและสืบทอดคุณค่าและภูมิปัญญาชุมชน เหล่านี้ไม่ให้สูญหายไป องค์ความรู้ชุมชนจะก่อให้เกิดประโยชน์โดยผ่านกระบวนการจัดการความรู้ชุมชน เริ่มจากสืบค้นและรวบรวมองค์ความรู้ชุมชน การสะสมความรู้เพื่อเป็นข้อมูลชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน มีกระบวนการถ่ายทอดและต่อยอด องค์ความรู้เพื่อการพัฒนาเกิดเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีมูลค่า องค์ความรู้ชุมชนจึงเป็นการสร้างความรู้จากภายในชุมชนและการส่งเสริมความรู้เพื่อการต่อยอดเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ดังนั้นองค์ความรู้ชุมชนจึงเป็นรากฐานในการพัฒนาเพื่อการพัฒนานวัตกรรม

ชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนต่อไป นอกจากนี้เพื่อให้ชุมชนมีศักยภาพในการดำเนินการ พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ควรมีการเสริมความรู้ด้านการบริหารธุรกิจชุมชน การจัดทำแผนธุรกิจชุมชน ตลอดจนการวิจัยชุมชน

5. การพัฒนากลไกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชน คือ ผู้ที่มีภาวะผู้นำและได้รับการยอมรับจากชุมชน มีบทบาทในการประสาน การเปลี่ยนแปลง ความร่วมมือร่วมใจ การแบ่งปันความรู้ การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ และเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดกระบวนการบริหารจัดการชุมชน ผู้นำชุมชนจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อน เศรษฐกิจชุมชน จึงต้องมีการพัฒนาทักษะ ความรู้ ความสามารถของผู้นำชุมชนอย่างต่อเนื่อง ให้มีทักษะในการบริหารจัดการชุมชน การกำหนดทิศทางการพัฒนา และขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน 2) กลุ่มและเครือข่ายในชุมชน ในกิจกรรมการพัฒนา เศรษฐกิจชุมชนจะประกอบด้วยกลุ่มต่างๆ และเครือข่าย ซึ่งเป็นการรวมตัวกันเพื่อจุดประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน มีเวทีกิจกรรมเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การติดต่อสื่อสารสัมพันธ์กันก่อให้เกิดความผูกพันกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และการทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนด ทั้งนี้กลุ่มและเครือข่ายเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนา การต่อยอด การขยาย กิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ของชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง และเป็นพลังในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง

เอกสารอ้างอิง

ประเวศ วะสี. (2558). *วิธีการและกลไกยุทธศาสตร์ประชารัฐสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจฐานรากบนหลักการเศรษฐกิจพอเพียง*. นนทบุรี: หมอชาวบ้าน.

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2559). *คู่มือส่งเสริมการพัฒนา “ระบบเศรษฐกิจฐานราก”*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). *แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ. (2561-2580)*. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.